

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

**DESPRE FERTILITATEA ERORILOR. IMITAȚIE
ȘI INOVAȚIE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR,
ROBERT D. REISZ, EDITURA TREI, BUCUREȘTI, 2018**

Horațiu M. RUSU

Sociologie Românească, 2020, vol. 18, Issue 1, pp. 199-202

<https://doi.org/10.33788/sr.18.1.16>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

**DESPRE FERTILITATEA ERORILOR.
IMITAȚIE ȘI INOVAȚIE ÎN
ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR,
ROBERT D. REISZ, EDITURA TREI,
BUCUREȘTI, 2018, 224 P.**

Horațiu M. RUSU¹

Abstract

In his book, Robert Reisz approaches the challenging topic of the reproduction of the humboldtian and napoleonian models of higher education systems. It includes a thorough history of how these models appeared and a particularly interesting discussion about their diffusion across the world. Taking a neoinstitutional perspective, the author aims to describe the process of imitation (as a form of innovation) that is happening during the institutionalization of the models of universities in various historical, cultural and social settings. Apart from a specialists' public – experts and academics – the book is addressing to a wide public, including any social actor involved or interested, either directly or indirectly, in the cultural and institutional settings of the formal education system.

Cu un titlu atractiv, așa cum impune moda curentă în știință, lucrarea lui Robert Reisz este o incursiune deosebit de interesantă, bine scrisă, în lumea sistemelor de învățământ superior. Un motto la fel de inspirat în relație cu titlul, atribuit unui popular scriitor german, Erich Kästner, care ne amintește că „nu oricine călătorește către India descoperă America”, ridică mult așteptările.

Prin urmare, chiar înainte de a începe să parcurgă paginile cărții, cititorul se va întreba ușor nerăbdător și, poate, ușor anxios, la ce fel de erori se referă autorul și cum pot fi erorile fertile? Să se gândească, folosind o sintagmă consacrată de Robert K. Merton și Elinor Barber (2004), la „aventurile serendipității”? La consecințele neanticipate ale acțiunilor pedagogice? La (in)congruența între logica subiectivă și obiectivă a acțiunii în cadrul universităților? Ei bine, Robert Reisz nu urmează niciuna dintre aceste direcții ci, așa cum ne lămurește imediat ce parcurgem introducerea, discută despre felul în care se produce replicarea sistemelor de învățământ superior. Mai precis, lucrarea vizează felul în care se

¹ Universitatea Lucian Blaga din Sibiu. ROMANIA.

produce pe baza proceselor de imitare, ajustarea modelelor humboldtian respectiv napoleonian de universitate, în contexte istorice, culturale și sociale diferite.

În termenii autorului lucrarea vizează descrierea felului în care imitația poate fi o formă de inovație în procesul de instituționalizare a celor două „modele” de universități (p. 28). Pentru aceasta „călătorește” în Europa, dar și în SUA, Rusia sau Japonia, din secolul al XVIII-lea până în prezent, făcând un minuțios efort de documentare care se concretizează în descrieri foarte detaliate ale culturilor organizaționale întâlnite. Pe lângă tema principală, în carte, există cel puțin două narațiuni tangente ce abordează, fiecare, teme extrem de actuale și fierbinți: una referitoare la relația dintre sistemul de educație și meritocrație și cea de-a doua referitoare la plagiat.

Fără să ținem cont cu mare rigoare de structurarea în capitole a lucrării, decelăm patru dimensiuni: o dimensiune în care autorul ne prezintă perspectiva teoretică asumată; una descriptivă, deosebit de interesantă, ce ne prezintă istoricul apariției și instituționalizării așa-numitelor modele universitare napoleonian și humboldtian; una a difuziunii „modelelor”, în care Robert Reisz ne convinge cu exemple diferite că acestea nu sunt altceva decât niște tipuri ideale, transpunerea lor în realitate având accente substanțial diferite; și, în fine, una analitică, în care încearcă să ne arate cum se produce inovația în procesul de imitație.

Perspectiva teoretică și metodologică adoptată de Robert Reisz în discuția referitoare la construcția și consolidarea universităților și sistemelor de învățământ superior este cea neoinstituționalistă de tip sociologic. Această abordare este pronunțat deterministă (p. 28, p. 29), poate ușor prea deterministă pentru „gustul” multor sociologi din ziua de azi. „Abordarea neoinstituționalistă explică [...] comportamentul uman prin instituții mai degrabă, decât prin caracteristici psihologice sau voință individuală” (p. 33). În afară de Tarde, și ale sale legi ale imitației, de la care pornește excursul epistemic, două surse majore de inspirație neoinstituțională dau tușele teoretice ale lucrării: lucrările lui Jon W. Meyer și textul lui Paul Di Maggio și Walter W. Powel (1983) asupra izomorfismului organizațional. În consonanță cu aceste cadre, Robert Reisz pune accent pe procesul de translație a modelelor culturale (organizaționale) între sistemele de învățământ superior și nu pe utilitatea și raționalitatea normelor și standardelor adoptate. Această poziție este inspirată din observația lui Meyer și Rowan (1977) conform căreia: formele structurale adoptate de organizații în era postindustrială se bazează pe adoptarea (imitarea) unor modele instituționale (culturale) acceptate în societate și nu pe construcția unor modele adecvate specificului muncii sau cerințelor activității. În ceea ce privește mecanismul adoptării modelelor, principiul care guvernează imitația este cel al izomorfismului. Teoretic, translația de modele sistemică este de tip normativ, mimetic sau coercitiv și are ca rol obținerea legitimității și creșterea șanselor de supraviețuire a organizațiilor (Di Maggio și Powel, 1983).

Un mare câștig al lucrării este, de departe, istoricul apariției modelului napoleonian și modelului humboldtian. Liniile de demarcare între cele două

modele sunt clar subliniate (cap. 2 și cap. 3). Nivelul de detaliu al documentării este extraordinar, oricine va parcurge această dimensiune va avea ceva de învățat sau de aflat despre cum au fost organizate universitățile începând cu secolul al XVIII-lea, domeniile abordate, care au fost obiectivele lor în raport cu statul, societatea, cercetarea etc. În raport cu teza inovării prin imitație și a celor două modele ca ideal tipuri aflăm, de exemplu, că ideile originare ale lui Humboldt nu sunt transpuse aidoma în construcția organizațională a Universității din Berlin. În ceea ce privește modelul cunoscut drept napoleonian, aflăm că, de fapt, este inițiat de Pierre Daunou (p. 86, p. 97). O lege promovată de acesta cu câțiva ani înainte de apariția decretului napoleonian de organizare a învățământului superior, constituie nucleul celui din urmă.

Difuziunea modelelor este urmărită în mai multe culturi. Robert Reisz prezintă amănunțit cum sunt implementate, la sfârșitul secolului al XIX-lea, versiuni ale „modelului” humboldtian în SUA – cu exemplificarea cazului Universității Johns Hopkins, într-un capitol foarte inspirat denumit „Humboldt în America sau Goettingen în Baltimore” – și în Japonia, în cazul universității din Tokyo. O discuție similară există despre transferul „modelului” napoleonian în Rusia. De interes major pentru cititorii din România sunt secțiunile în care autorul cercetează implementarea, în diferite etape ale construcției naționale a românilor, a unor versiuni ale ambelor modele și comparațiile realizate cu alte țări din Europa Centrală și de Est.

Dimensiunea analitică, cea care ar fi trebuit să explice sintagma din titlu, ne lasă totuși cu impresia că rămân mituri de demontat. Deși construiește semnificativ în ceea ce privește clarificarea modului în care se produce imitația și avansează discuția referitoare la etapele sale (vezi pp. 181-191), Robert Reisz ar fi putut dezvolta mai mult discuția referitoare la rolurile actorilor în fiecare dintre aceste etape și în consecință în construcția sistemelor de educație. Deocamdată însă, în ceea ce privește această chestiune, actorul social este mai degrabă intuibil decât identificat. Nu este exclus însă ca Robert Reisz să aibă în vedere și o analiză la un alt nivel în viitor, în care să întretaie cele patru faze ale imitației cu câmpurile în care se produc interacțiunile și să ne arate cum au loc, în cadrele acestor intersecții, raporturile dintre capacitățile agentice ale actorilor (politicienilor, experților sau managerilor) care interpretează modele culturale și interpolează reguli și norme în modelele pe care le legiferează sau le traduc în practică. Tot în această secțiune analitică, la fel de interesantă, și în spiritul lucrărilor lui Meyer (Meyer și Rowan, 1977), ar fi fost o discuție asupra relației dintre formele instituționale acceptate în societatea românească și adoptate ceremonial la nivel de organizații și funcționarea celor din urmă ca urmare a acțiunii în viața de zi cu zi a celor ce le populează. Având în vedere aceste posibile direcții analitice, am spune că, în ceea ce privește „autorii” contemporani ai erorilor, cel puțin parțial, mitul rămâne deocamdată explicat prin mit (Lovinescu, 1993).

Pentru a conchide, voi spune că, fără îndoială, a urmărit, și a reușit în bună măsură, să ofere o mostră de sociologie publică (Burawoy, 2005). Lucrarea se

adresează nu doar specialiștilor din științele sociale, ci unui public foarte larg, constituit din toți cei implicați direct sau indirect în sistemul de educație sau măcar interesați de cadrele instituționale și contururile culturilor organizaționale care definesc și îmbracă educația formală.

Bibliografie

- Burawoy, M. (2005) For public sociology. *American Sociological Review*, 70, 1, 4-28.
- DiMaggio, P. și Powell, W. (1983) The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48, 2, 147-160.
- Lovinescu, V. (1993) *Mitul sfâșiat*. Iași: Institutul European.
- Meyer, J. W. și Rowan, B. (1977) Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83, 2, 340-363.
- Merton, R. K. și Barber, E. (2004) *The Travels and Adventures of Serendipity: A Study in Sociological Semantics and the Sociology of Science*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.